

"Inicijativa naučnika" o kontroverzama jugoslovenske krize

Značajna građa za budućnost

Beograd - Šta su uzroci tragičnih dešavanja na prostorima bivše Jugoslavije u poslednjoj deceniji prošlog veka, pitanje je na koje pokušavaju da odgovore brojni naučnici, eksperti, političari. U sigurno ambicioznije projekte spada i "Inicijativa naučnika", koja okuplja više od 250 istoričara i stručnjaka iz oblasti humanističkih nauka iz 27 država i sa pet kontinenata.

Projekat istraživanja konflikata i kontroverzi na prostorima bivše Jugoslavije pokrenut je pre četiri godine na inicijativu američkih profesora istorije Čarlsa Ingraosa i Toma Everata. Prvo okupljanje učesnika projekta održano je u Moroviću 2001. godine, naredne godine u Sarajevu okupio se najveći broj istraživača, a 2003. godine održan je treći skup u Edmuntunu.

Nije bilo svetske zavere

"Inicijativa naučnika" nedavno je objavila izveštaj svog tima o Rastakanju Jugoslavije, u kome se, pored ostalog, analizira i uloga međunarodne zajednice. U izveštaju se navodi da nasilan raspad Jugoslavije nije bio neizbežan, te da su na njen kolaps i ratno propadanje uticali brojni faktori među kojima i "pojava i delovanje Slobodana Miloševića i ostalih ambicioznih političkih vođa i intelektualaca u nekoliko republika". Raspad Jugoslavije mogao se izbeći samo združenim naporima domaćih političkih vođa uz pomoć međunarodne zajednice, ocenjuje se u izveštaju. "Umesto toga, ambicije vodećih političara i intelektualaca u nekoliko republika dovele su do otpora ili podrške Miloševićevim planovima, na uštrb celovitosti federalne države. Iako je međunarodna zajednica mogla iskazati više preduzimljivosti u pokušajima da spase Jugoslaviju, ni SAD, niti Nemačka, niti neka treća strana sila nije značajnije uticala na njeno rastakanje", zaključuje se u izveštaju. Istraživači u ovom projektu nisu našli "uverljive dokaze" koji bi govorili u prilog popularnim teorijama američke, vatikanske, nemačke ili islamske zavere protiv SFRJ.

Dr Mile Bjelajac, naučni savetnik na beogradskom Institutu za noviju istoriju Srbije jedan je od koordinatora projekta i rukovodilac tima koji istražuje rat u Hrvatskoj. U razgovoru za Danas Bjelajac ističe da cilj projekta nije da presuđuje i donosi konačne istine već da zainteresovanima ponudi što više podataka i argumenata o tragediji SFRJ.

- Ni ovaj projekat ni slični ne mogu da napišu Bibliju o tome šta se desilo u Jugoslaviji koja bi važila naredne dve hiljade godina. U prirodi istoričara i ostalih analitičara je da stvari ostanu otvorene. U suprotnom, stvaramo uslove za stvaranje sholastike i naučno propitivanje gubi smisao. Naša želja je da damo što više mogućih odgovora, odnosno da se potrudimo da se nešto što je postojalo kao kontraverza možda zatvori - kaže Bjelajac. Primećujući da je o dešavanjima u bivšoj Jugoslaviji već stvorena "određenom politikom uslovljena ortodoksija", Bjelajac dodaje da je svako propitivanje težak zadatak. "Neki ne žele da se stvari dalje propituju jer im odgovara postojeća slika", ističe naš sagovornik.

Učesnici ovog istraživanja rade u 11 timova sa formulisanim temama: Kosovo sa autonomijom (1974-1990.); Rastakanje Jugoslavije (1986-91); Nezavisnost i sudbina manjina (1991-92); Etničko čišćenje i ratni zločini, (1991-94); Međunarodna zajednica, SRJ i strane u ratu (1989-95); "Zaštićene zone" (1992-95); Rat u Hrvatskoj; (1991-95) Miloševićovo Kosovo: Rugova i OVK, (1990-99); Intervencija SAD i NATO (1998-99); Haški tribunal; Međusobna mržnja ili zajednički život. Većina timova završila je preliminarne izveštaje o kojima će rukovodioci timova raspravljati na proleće u Vašingtonu. Planirano je da sledeće godine budu objavljene četiri knjige koje će obuhvatiti rezultate ovog istraživanja. Bjelajac navodi da je značajna vrednost ovog istraživanja to što okuplja toliki broj istraživača iz celog sveta i što će kao rezultat ponuditi celovito delo koje bi trebalo da bude oslobođeno mitova i predrasuda. "Oni koji se ubuduće budu bavili ovim pitanjem imaju pristupačnu ediciju koja će predstavljati pregled kontroverzi i različitih viđenja", navodi Bjelajac. Govoreći o radu svog tima koji analizira rat u Hrvatskoj, Bjelajac kaže da su se svi istraživači, bez obzira na prostore sa kojih dolaze, složili da je legitimna slika prošlosti i ono što je mislila hrvatska javnost i

srpska etnička grupa.

- Većina hrvatskog naroda taj rat je videla kao legitimnu odbranu od srpske agresije, dok srpska strana ima drugačije argumente. Kako je ko koga video i šta je očekivao deo je prošlosti. Ko je bio istorijski u pravu ili pogrešio stvar je vrednosne ocene - naglašava Bjelajac. On primećuje da je u pojedinim političkim i stručnim krugovima u Hrvatskoj primetan veći otklon prema onome što se dešavalo u Hrvatskoj početkom devedesetih i kao primer navodi izjave Stjepana Mesića, Martina Špegelja i Dušana Bilandžića.

Grupa koja analizira Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju pokreće česta pitanja da li je Haški tribunal političko telo, do koje mere je nezavisan, a Bjelajac ističe da će naučnici od ovog Suda imati puno koristi. "Za naučnike je Haški sud koristan jer je prikupljena dragocena izvorna građa Vojske RS, Federacije BIH, kao i važni dokumenti iz Hrvatske i tadašnje SRJ", zaključuje Mile Bjelajac.

S. Biševac